

МРАЧНА ТРИЈАДА - ЕМОЦИОНАЛНЕ И
ИНТЕРПЕРСОНАЛНЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ

Катарина Н. Томић¹

Сажетак: Мрачна тријада је конструкт патолошких црта личности који се састоји из три компоненте које су међусобно концептуално различите, али се ипак значајно емпиријски преклапају: нарцизам, Макијавелизам и субклиничка психопатија. Концепт Мрачне тријаде нашао је своје место у важећим структуралним моделима личности, као што су Петофакторски модел, *HEXACO* - шестофакторски модел, али и Интерперсонални циркумплекс, у оквиру ког се персоналне особине векторски пројектују у одређене обрасце интерперсоналних понашања. Овај рад даје кратак теоријски приказ основних елемената Мрачне тријаде, као и преглед актуелних истраживања везаних за (не)оправданост посматрања три саставне димензије као јединственог конструкта, у теоријском и емпиријском смислу. Такође, у раду је дат и осврт на емоционалне дисфункције типичне за тријаду, као и проблеме и последице у интерперсоналном простору и социјалним односима.

Кључне речи: Мрачна тријада, нарцизам, Макијавелизам, психопатија, Интерперсонални циркумплекс, личност, Петофакторски модел личности.

УВОД

Последњих неколико деценија бележи се значајан пораст интересовања истраживача за субклиничке облике социјално аверзивних понашања. Читав процес започео је дефинисањем *Мрачне тријаде*, конструкта који чине три димензије патолошких црта личности, обухваћене појмовима субклинички нарцизам, Макијавелизам и субклиничка психопатија (Paulhus & Williams, 2002), које нису биле обухваћене традиционалним типологијама и факторским

¹ katarinat@vaspks.edu.rs, Висока школа струковних студија за васпитаче Крушевац

номенклатурама личносних димензија, као што је нпр. Петофакторски модел личности. Чињеница да елементи Мрачне тријаде обухватају диспозиције, особине личности и понашања која се традиционално сматрају маладаптивним, али у одређеним случајевима могу обезбедити компетитивну предност фацилитирањем понашања усмерених на постизање личних циљева и остваривање утицаја на друге кроз активну експлоатацију и занемаривање сопствених или туђих осећања и реакција (Jonason & Webster, 2012), чини испитивање самог конструкта веома захтевним и контекстуално одређеним. Традиционалне клиничке типологизације и класификације које описују елементе Мрачне тријаде, посебно психопатију и антисоцијални и нарцистички поремећај личности, подвлаче антисоцијална усмерења и ослањају се на категоријани приступ проблематици, док савремена схватања теже да елементе Мрачне тријаде посматрају као димензионална својства, која могу у субклиничкој форми бити присутна код различитих особа, и остати релативно невидљиве у социјалној средини и у том смислу сматра се да их треба укључити у постојеће стандардне типологије и факторизације структуре личности.

Узимајући у обзир комплексност ових питања, овај рад има за циљ да истражи релевантна научна истраживања везана за проблематику конструкта Мрачне тријаде, њеног значења у персоналном и интерперсоналном простору и да да својеврстан преглед водећих савремених научних теорија, које представљају основу за емпиријска истраживања важних елемената понашања особа са израженим цртама Мрачне тријаде.

Увид у доступну литературу извршен је приступом електронским базама података Конзорцијума библиотека Србије за обједињену набавку (КОБСОН), од којих је приступано сервисима EBSCO, ScienceDirect, Wiley Interscience, Springer – Link, као и сервисима ProQuest ebrary i Google Books за претраживање књига.

ШТА ЧИНИ МРАЧНУ ТРИЈАДУ?

Мрачна тријада личности је конструкт – кластер црта личности који обухвата три дистинктивне, али емпиријски преклапајуће компоненте: Макијавелизам, субклинички нарцизам и субклиничку психопатију (Jones & Paulhus, 2011). Аутори конструкта, Паулус и Вилијамс (Paulhus & Williams, 2002), у својој изворној научној публикацији, сажимајући литературу о карактеристикама личностима које су социјално аверзивне, али ипак унутар домена нормалног

функционисања, проналазе ове три компоненте као најпроминентније, покушавајући притом да покажу како, иако дистинктивне, ове карактеристике личности имају и нека заједничка својства, која оправдавају смештање у јединствени конструкт.

Сам назив конструкта сугерише патолошку оријентацију, али ознака субклинички ослања се на димензионално схватања одређених црта које чине поједине компоненте овог конструкта, јер осим што постоје као елементи дијагностикованих поремећаја личности у оквиру важећих класификација, постоје и као особине-димензије личности присутне у одређеном степену код различитих особа у неклиничкој популацији. Како наводе Фурнам, Ричардс и др. (Furnham, Richards et al., 2013), разликовање нормалне и абнормалне личности веома је захтеван задатак и док су психијатријске класификације доминантно категоријалне, процене личности ослањају се на димензионалне моделе, у оквиру којих се патолошке црте посматрају као екстреми „нормалности“, тј нормално присутних особина.

Појам *субклинички нарцизам*, на пример, у оквиру одређења структуре Мрачне тријаде подвлачи потребу за разликовањем патолошког нарцизма, као дијагностичке категорије у оквиру нарцистичког поремећаја личности (DSM-IV-TR) од одређених нарцистичких црта личности присутних у субклиничкој форми. Таква дистинкција потиче још из 1979. године, радом Раскина и Хола на развијању Нарцистичког инвентара личности (Raskin & Hall, 1979), који, како је доказано каснијим емпиријским студијама, успешно детектује субклиничке манифестације нарцизма, тј. особине грандиозности, осећања супериорности и потребу за доминацијом. Важно је нагласити да у разликовању нормалног и патолошког нарцизма ови аутори прихватају димензионално гледиште, по ком се на димензији нарцизма личност по степену изражености нарцистичких црта може кретати од нормалног до патолошког, док има и аутора који сматрају да се ради о две сасвим различите димензије личности (Pincus et al, 2009). Разлике нормалног и патолошког (клиничког) нарцизма исказују се разликама у степену адаптивности или неадаптивности у односу на „карактерну структуру и процесе који су у позадини потребе за очувањем високе слике о себи тражењем самопотврђујућих искустава из социјалне средине“ (Čuržik i Jakšić, 2012: 22). Тако, нарцизам може представљати патолошку карактеристику у оквиру дијагностикованог нарцистичког поремећаја личности, али и скуп особина личности, као што су доминантност, супериорност, грандиозност. Остале карактеристике које се повезују са нарцизмом

јесу потреба за пажњом и дивљењем, престижом, моћи и вођством и често испољавање арогантности (Morf & Rhodewalt, 1993). Такође, како наводе Раутман и Колар (Rauthmann & Kolar, 2012) након испитивања степена социјалне аверзивности сваког од поменутих елемената тријаде, нарцизам подразумева и изражене црте високог самоцењења, а девалвирања и унижавања других, што у одређеним ситуацијама може имати и позитивне социјалне консеквенце, обезбеђујући тим особама висок социјални статус и лидерске позиције, као и краткотрајну популарност. Опет, наглашавају аутори, негативни аспекти постају изражени у дугорочним социјалним релацијама, онемогућавајући трајне и стабилне везе с другим људима и појачавајући вулнерабилност и проблеме личног интегритета.

Психопатија, други члан тријаде, повезана је са особинама као што су: неосетљивост, манипулација, импулсивно трагање за задовољством, непредвидиво и антисоцијално понашање (Hare, 2003). Особе са израженим психопатским цртама имају мањак саосећања, неодговорне су и склоне експлоатацији других. Од свих чланова тријаде, психопатија је најчвршће повезана са антисоцијалним и делинквентним понашањем, са најјачом склоношћу ка деструктивним манифестацијама и представља скуп црта личности које се од стране социјалне средине доживљавају као „најмрачније“. Постоје бројна одређења психопатије, која се свode на „покушаје да се омеђе облици варијација у нејасном простору између нормалног и патолошког“ (Radulović, 2006: 73), при чему је приступ у дијагностичком одређењу фокусиран на базичне, латентне психолошке димензије и дефиците личности, тј. на одређивање кластера особина које упућују на психопатски личносни склоп. Интересантно је гледиште Хера, по ком психопатија представља афективни, интерперсонални и бихејвиорални синдром, чији се симптоми могу посматрати кроз два фактора: „агресивни нарцизам, који обухвата егоцентричност, безосећајност и одсуство кајања, ниску емпатију, макијавелизам и нарцизам и *антисоцијални животни стил*, кога одликује неодговорно и импулсивно понашање, трагање за узбуђењем и неконвенционално и антисоцијално понашање (Hare, 1993, према: Radulović, 2006: 74). Из овог одређења јасна је коцептуална блискост психопатских црта личности и остале две димензије Мрачне тријаде.

Макијавелизам је једини члан Мрачне тријаде који не представља патолошку појаву у клиничком смислу, нити поремећај, узевши у обзир чињеницу да није део идентификованих клиничких феномена, поремећаја личности, нити је значајан предиктор асоцијалног,

деструктивног и агресивног понашања. Оно што је иминентно Макијавелизму, а у складу је са пореклом самог термина (у питању је дело италијанског политичког филозофа Никола Макијавелија о особинама које треба да има политички лидер-владар) јесте одређена врста раскида са конвенционалном моралношћу, дугорочна усмереност на остваривање личних циљева помоћу свих потребних и расположивих средстава и цинично виђење људске природе и потреба појединаца. Чувена крилатица која каже да „циљ оправдава средства“ управо указује на склоност инструменталном понашању, усмереност ка побеђивању по сваку цену, добро „читање“ социјалних ситуација и вештине у формирању корисних савеза са другима, особине себичности, емоционалне хладноће и снижену емоционалну писменост, заинтересованост за новац, моћ и конкуренцију, као и девалвирање сарадње унутар заједница у којима живе и раде, неемпатичност и смањену бригу за друге људе (McHoskey, 1999). Макијавелизам карактерише хладно, цинично, прагматично и аморално размишљање, стратешко дугорочно планирање, материјалистичка усмереност и мотивација, склоност преварама и искоришћавању других (Rautmann & Kollar, 2012). Макијавелисти се описују као самодовољни, доминантни, усмерени ка моћи и са мањком просоцијалних вештина и понашања (McHoskey, 1999). За разлику од остала два члана тријаде, које карактерише повишена импулсивност, Макијавелизам карактерише усмереност ка циљу, прагматичност, добра контрола импулса, склоност ка дугорочном планирању и флексибилност у понашању и размишљању.

ШТА ЈЕ ЗАЈЕДНИЧКО – СРЖ КОНСТРУКТА

Јасно је да између све три димезије које чине Мрачну тријаду постоји концептуална сличност, што је и био разлог за покушаје њиховог спајања у јединствен конструкт, јер постоји значајан степен међусобног преклапања карактеристика и личносних црта све три димензије. Једна од сржних карактеристика јесте, на пример, заједничка склоност ка експлоатативности и понашањима која су умерена на задовољавање искључиво сопствених потреба и импулса и стремљења ка личној користи и напредовању, која постају значајно важнија од удруживања и сарадње с другима, као и неговања и поштовања осећања заједништва и припадања средини (Paulhus & Williams, 2002). Ипак, дебата о томе да ли се ради о јединственом конструкту или о три независне димензије личности још увек траје, са доста аргумената на обе стране. Такође, с обзиром на то да Мрачна

тријада представља конструкт другог реда у односу на базичне црте личности, многа истраживања испитивала су повезаност између Мрачне тријаде и одређених димензија датих у прихваћеним факторским моделима личности, као што је, на пример, Петофакторски модел (Costa & McCrae, 1992). Од свих пет фактора овог модела за димензије Екстраверзије и Сарадљивости добијене су најзначајније корелације са све три димензије Мрачне тријаде. Екстраверзија и Сарадљивост сматрају се најинтринзичнијим интерперсоналним својствима личности, јер директно утичу на префериран интензитет социјалне стимулације и квалитет социјалних интеракција (McCrae & Costa, 1989). Даље, у покушају да се направи веза између Петофакторског модела личности, као најпознатије таксономије црта личности и Интерперсоналног циркумплекса, у оквиру ког се црте личности векторски пројектују у одређене видове интерперсоналног понашања, дошло се до налаза да управо фактори Сарадљивости и Екстраверзије заправо дефинишу две кључне димензије Доминације и Афилијације Интерперсоналног циркумплекса (Schmidt, Wagner et al., 1999), о чему данас постоји општи научни консензус. Фактор Сарадљивости у ствари рефлектује квалитет интеракција на континууму од саосећања до антагонизма, што је веома значајно за изучавање Мрачне тријаде. Дакле, у досадашњој литератури као најзначајнији сржни елементи Мрачне тријаде наводе се *несарадљивост* (Jakobwitz & Egan, 2006) и *интерперсонални антагонизам* (Derefinko & Lynam, 2006), јер су то карактеристике са којима без изузетка корелирају сва три елемента Мрачне тријаде.

Осим Петофакторског модела личности, значајно место у проучавању структуре Мрачне тријаде и места које црте личности које је чине заузимају у таксономијама структуре личности заузима *HEXACO* шестофакторски модел личности Лија и Ештона (Lee & Ashton, 2004), који постојећој таксономији додаје шести фактор, *Поштење-скромност*, у оквиру ког се специфично истичу дистинкције између просоцијалних и антисоцијалних тенденција и који обухвата црте као што су поштење, искреност, скромност и избегавање похлепе. Наиме, сва три члана Мрачне тријаде негативно корелирају са цртама скромности и поштења, чиме се још експлицитније и јасније обухватају кључне заједничке социјалне последице и интерперсоналне тенденције личности Мрачне тријаде, а то су антисоцијална усмереност, експлоатативност, неосетљивост и мањак емпатије (Williams & Paulhus, 2004). На пример, испитујући Мрачну тријаду *The Short Dark Triad* скалом самопроцене (Jones & Paulhus, 2014), као и личност 159 испитаника помоћу *HEXACO-PI-R* (Lee & Ashton, 2006) мере

персоналних домена, Пејлинг, Бун и др. (Pailing, Boon et al., 2014) у испитивању Мрачне тријаде и црта личности као предиктора насилничког понашања, долазе до података да сви чланови тријаде корелирају негативно са доменом *Поштење-скромност*, док су Макијавелизам и психопатија повезани и са антисоцијалним фактором-несарадљивошћу, при чему, међутим, и ниско поштење-скромност и несарадљивост/антисоцијалне тенденције код ова два члана тријаде значајно предвиђају насилничко понашање, док је нарцизам поред „шестог фактора“ повезан само са фактором екстраверзије, али за разлику од налаза ранијих истраживања, када се у регресиони модел убаци остала два члана тријаде, код нарцизма нема значајне предиктивне вредности непоштења-нескромности и екстраверзије у предвиђању насилничког понашања. Опет се као веома значајни издвајају фактор несарадљивости и антисоцијалног усмерења, али у овом случају само код „мрачне дијаде“ – Макијавелизма и психопатије, потврђујући раније теорије да је нарцизам „лакша“, позитивнија димензија Мрачне тријаде и да не подразумева обавезно антисоцијалне тенденције и агресивно и насилничко понашање, за разлику од два „мрачнија“ партнера у тријади, чиме се донекле демантују унификационистичке теорије о Мрачној тријади као јединственом конструкту, о чему ће касније бити речи. Наравно, опет је „најмрачнија међу мрачнима“ у ангажовању у агресивном и насилном понашању психопатија, због модераторског утицаја импулсивности, као јединствене карактеристике тог члана тријаде, који модерира најтеже облике реактивног насилничког понашања и импулсивне агресивности са тежим последицама.

Поред поменутих теорија, интересантан прилог проучавању сржних симптома код чланова тријаде дају и Џонс и Фигуердо (Jones & Figueredo, 2013) потврђујући својим истраживањем да Херов I фактор тј. фактор *примарне психопатије* (Hare, 2003), који описује специфичан интерперсонални стил и проистиче из афективних дефицита (одређење психопатске *личности*), представља заједничку, преклапајућу карактеристику код сва три члана Мрачне тријаде. Примарна психопатија подразумева особине као што су неосетљивост и манипулативност и представља сржну особину све три мрачне личности. С друге стране, Фактор II, *секундарна психопатија*, који обухвата антисоцијалне тенденције и склоност ка импулсивној агресивности (одређење психопатског *понашања*), представља дистинктивно својство које разликује психопатију од Макијавелизма и нарцизма. Аутори објашњавају да се Макијавелизам, концептуално ближи психопатији него нарцизам (који се често одређује као

најсоцијабилнији од сва три члана тријаде) такође може посматрати из угла персоналне и бихејвиоралне перспективе, при чему персонално језгро показује значајна преклапања са психопатијом, док се бихејвиоралне манифестације значајно разликују, јер укључују, ако што је већ и речено у ранијим поглављима, тенденцију Макијавелиста ка стратешком планирању, док је понашање психопата обележено импулсивним испадима и тражењу тренутних задовољстава и графикација.

РАЗЛИКЕ – У ПРИЛОГ ДИСТИНКТИВНИМ СВОЈСТВИМА

Полазећи од теоријског оквира који даје теорија еволутивне конвергенције, а која објашњава појаву сличних карактеристика понашања код различитих појединаца у различим условима и то као последица специфичних динамичких процеса, потребно је испитати систематске разлике у поменутим карактеристикама и механизмима код сва три члана тријаде и доказати оправданост посматрања конструкта тријаде као јединственог и оправданог. Осим унитаристичког схватања конструкта, постоји још увек много разлога због којих би елементарне тријаде требало бар делимично посматрати као независне ентитете, поред уважавања оних особина које су за сва три члана тријаде заједничке. На пример, Паулус и Вилијамс (Paulhus & Williams, 2002) наводе следећа кључна дистинктивна својства, на која укузују спроведена релевантна емпиријска истраживања (на нека од њих смо већ указали у претходним поглављима овог рада):

-нарцизам је повезан са отвореношћу за искуства и екстраверзијом, док остале две компоненте нису;

-Макијавелизам и психопатија су негативно повезани са савесношћу, док нарцизам није.

-постоје разлике у когнитивним способностима: највише *IQ* скорове имају појединци са израженим нарцизмом, док они са високим скоровима Макијавелизма и психопатије имају најизраженију дискрепанцу између вербалних и невербалних скорова.

Нека истраживања показују да док је психопатија снажан предиктор делинквентног понашања, Макијавелизам и нарцизам нису (Williams & Paulhus, 2004). Такође, психопатија је јединствено повезана са насилном и антисоцијалном забавом, пирсингом и тетоважама (Nathanson, Paulhus et al., 2006). Када је у питању патолошка агресивност, психопатија се такође показала као снажан конзистентан предиктор различитих патолошких стања повезаних са повишеном

агресивношћу, док с друге стране, Макијавелизам није повезан са патолошком агресивношћу, осветом или насиљем (Williams & Pulhaus, 2004). Нарцизам је слабо повезан са агресивним реаговањем, које се дешава као последица инструменталних мотива, искључиво уз жељу да се доминира у односу на друге, буде бољи и супериорнији од осталих, што значи само након перципиране его-претње (Bettencourt, Talley et al., 2006).

Разлике међу члановима Мрачне тријаде такође долазе до изражаја и у смислу значаја утицаја генетских и срединских фактора, при чему је показано да Макијавелизам има снажну срединску подлогу и да представља особину (стил понашања) која се времениом изграђује под одређеним социјалним условима као стратегија прилагођавања, док нарцизам и психопатија показују снажну генетску подлогу и мању зависност од срединских фактора (Vernon, Villani, et al. 2008). Проширењем ове линије истраживања на проучавање карактеристика моралог резоновања код особа са високим скоровима на појединачним димензијама Мрачне тријаде, добијена је заједничка фенотипско-генетска повезаност Макијавелизма и нарцизма са нижим нивоом моралног резоновања, које подразумева искључиво уважавање личних интереса, без обзира на утицај понашања на друге. Код психопатије постоји снажна негативна корелација са вишим нивоима апстрактног моралног резоновања, што сугерише да су особе са високим скоровима Макијавелизма и нарцизма способне за размишљење о моралним дилемама и увиђање перспектива других особа, али да се ипак одлучују да делају себично, тј. искључиво у своју корист, док висока психопатија подразумева немогућност апстрактног моралног резоновања и решавања моралних дилема. Даље, само нарцизам и психопатија позитивно су повезани са импулсивношћу и тешкоћама самоконтроле, при чему је нарцизам повезан са позитивном, функционалном импулсивношћу, тј. повишеним самопоуздањем, док је психопатија повезана са дисфункционалном импулсивношћу (Dickman, 1990).

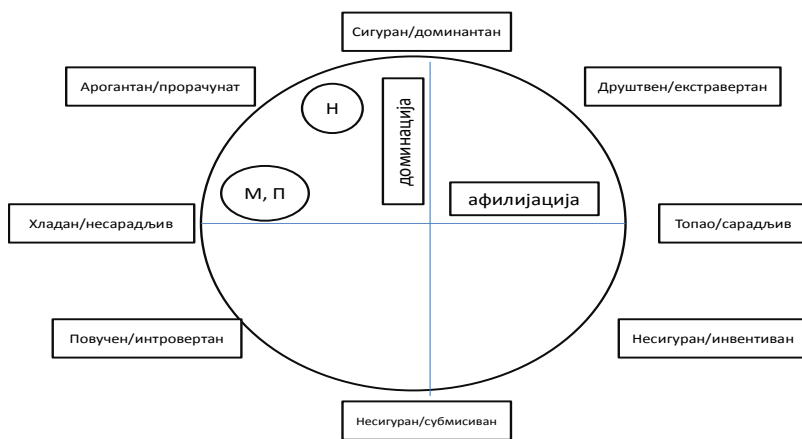
Занимљиво истраживање Џонасона, Баумана и др. (Jonason, Vaughan, et al., 2015), које се бавило испитивањем физичких, социјалних и психолошких проблема повезаних са Мрачном тријадом, полазећи од претпоставке да се ради о различитим врстама социјалних стратегија код три члана тријаде, а тиме и различитим последицама по њихово индивидуално и социјално функционисање, показало је, на пример, да је психопатија повезана са озбиљним здравственим проблемима, што је последица специфичног животног стила који се одликује високоризичним понашањем, анксиозношћу, импулсивношћу

и склоностима ка „брзом животу“, што проузрокује смањење просечне дужине живота у односу на остале две димензије тријаде. Макијавелизам је, с друге стране, био повезан са дужим просечним животним веком и успореним и безбедним приступом животу, док се код нарцизма детектују чак и позитивне социјалне последице у односу на психопатију и Макијавелизам, претежно због шире социјалне мреже и специфичне харизматичности у понашању.

МЕСТО КОНСТРУКТА УНУТАР ИНТЕРПЕРСОНАЛНОГ ЦИРКУМПЛЕКСНОГ МОДЕЛА

Већина аутора која се бавила струкутром и карактеристикама елемената Мрачне тријаде, како наводе Џонс и Паулус (Jones & Paulhus, 2011), слаже се да је веома је значајно, у емпиријском и практичном смислу, испитати који се аспекти *мрачних* личности могу идентификовати унутар интерперсоналног простора, а који не. Једна од доминантних теорија која доводи у везу карактеристике личности и понашање у интерперсоналном простору јесте Интерперсонални циркумплексни модел (Wiggins, 1996).

Велики број истраживања потврђује повезаност између поремећаја личности, у клиничком или субклиничком смислу, и маладаптивних интерперсоналних релација. Веза између црта личности и понашања у релацијама може се посматрати у оквиру интерперсоналног круга - Интерперсоналног циркумплекса (Wiggins, 1996), психолошког класификационог система који репрезентује индивидуалне црте личности и последична понашања у оквиру релација с другима и то на циркуларан начин. Интерперсонални циркумплекс представља циркуларни факторски простор интерперсоналних релација, унутар ког се могу пројектовати варијабле персоналних констуката, њихових индикатора и мера, тј. успешно објективно идентификовати интерперсоналне карактеристике личносних особина. Димензије интерперсоналног понашања распоређене су у дводимензионалном простору, чије су осе *Доминација* (контрола) и *Афилијација* (заједништво). Вертикална оса Доминације представљена је поларизованим вредностима Доминантност-Субмисивност, а хоризонтална оса Афилијације поларизованим вредностима Хостилност-Пријатељство. Пресеци оса формирају четири квадранта (КВ) интерперсоналних односа и то: КВ1 - Пријатељски доминантан, КВ2 - Хостилно-доминантан, КВ3 - Хостилно-субмисиван КВ4 – Пријатељски-субмисиван (Слика 1).

Слика 1. Интерперсонални циркумплексни модел и положај компоненти Мрачне тријаде унутар модела (в. KB2) (Wiggins, 1985)

Модел има широку примену у разумевању веза између личности и психопатологије, посебно препознавањем концепта *интерперсоналне патопластичности*, који сугерише да се различити облици психопатологије, поремећаја личности, као и патолошких црта личности и особина, између осталог и фактора Мрачне тријаде, међусобно могу разликовати у погледу интерперсоналне експресије, чинећи практично различите интерперсоналне подтипове. У складу са том парадигмом, интересантно је нагласити да модел предвиђа и вероватноћу *интерперсоналне комплементарности* различитих подтипова (Kiesler, 1983), где одређене врсте интерперсоналних понашања „производе“ специфине врсте социјалних одговора по принципу кореспондентности (сличности) на димензији љубав-хостилност и реципроцитета/комплементарности (различитости) на димензији доминантност-субмисивност. Последњих десет година, модел је доживео промене у смислу реконструисања значења две базичне димензије, које са данас означавају као „усмереност на делатност“ и „усмереност на удруживање и заједништво“, при чему први означава интерперсонални стил који подразумева моћ у односу, контролу, личну експанзију и индивидуалност, док други обухвата

особине посвећености другима, удруживања, љубави, заједништва и пријатељства (Pincus, Lukowitsky et al., 2010).

По неким ауторима (Jones & Figueredo, 2013), у циркумплексни интерперсонални модел може се укључити још једна димензија, значајна за разумевање конструката који су предмет овог рада. Наиме, индивидуе на било ком полу (позицији) на димензијама доминације и афилијације могу се разликовати такође и по трећој димензији, а то је врста временске (темпоралне) оријентисаности. Макијавелиста је особа која показује склоност ка дугорочном планирању и усмереност ка дугорочни циљевима, која је у великом броју социјалних ситуација адаптивнији механизам и укључује веома важне личне црте, као што су добра контрола импулса, отпорност на фрустрације и способност одлагање гратификација. Други пол ове димензије, усмереност ка „овде и сада“ имлицира импулсивност и представља углавном неадаптибилни механизам, осим у изолованим ситуацијама када може бити и користан. Разматрајући особину дугорочног планирања у овој популацији, аутори појашњавају да је експлоатативност код Макијавелиста усмерена ка обезбеђивању постизања виших циљева и да се манифестује током дужег временског периода, за разлику од остале две групе, код којих се експлоатисање других јавља скоро искључиво исхитрено, нагло, без бриге о будућим последицама.

Анализирајући Мрачну тријаду у контексту Интерперсоналног циркумплекса, Џонс и Паулус (Jones and Paulhus, 2011) закључују, узимајући у обзир и налазе бројних других истраживања која су испитивала појединачне елементе тријаде, да се црте све три компоненте Мрачне тријаде пројектују у други квадрант релационог круга (KB2), где спадају особе окарактерисане као арогантне, прорачунате, манипулативне и неосетљиве. Дакле, оваква позиција унутар релационог циркулуса подразумева тенденције усмерености ка себи и својим потребама и удаљавање од других у смислу избегавања узајамности, афилијације и заједништва, тј. код особа са израженим цртама Мрачне тријаде постоји изражена тенденција ка експлоатативном понашању, као и циничност, хостилност, похлепа и ароганција (Hegelson i Fritz, 1999). Осим тога, аутори наглашавају да су циркумплексне пројекције Макијавелизма и психопатије скоро идентичне, хостилно-доминантне, док се код нарцизма јавља приближавање афилијативном делу циркулуса, тј. ређе негативне корелације са афилијацијом него код остала два члана тријаде. Нешто другачије резултате добијају Раутман и Колар (Rauthmann, & Kolar, 2013) на основу истраживања спроведеног на узорку од 201

испитаника, у ком је коришћена скала за мерење Мрачне тријаде као интегралног конструкта (*Dirty Dozen*, Jonason and Webster, 2010) и двофакторска скала за процену личности на димензијама доминације/афилијације помоћу двадесет придева (Gebauer, Paulhus and Neberich, 2013). Резултати истраживања указују да нарцизам инклинира ка пријатељски-доминантном, Макијавелизам ка хостилно-субмисивном, а психопатија ка хостилно-доминантном понашању у релацијама. Нарцизам је у овом истраживању позициониран у првом квадранту, означавајући ове особе као доминантне, шармантне и популарне. С друге стране, а супротно очекивањима, показало се да је Макијавелизам повезан са хостилно-субмисивним интерперсоналним стилем, што аутори студије објашњавају „социјалним камелеонством“, које овим особама омогућава да користе различите стратегије (удруживање/афилијацију, али и хостилно понашање) у зависности од актуелног контекста и циљева које желе да постигну. Заиста, у поређењу са остала два члана тријаде, Макијавелисти и показују већи степен прорачунатог понашања, усмереног ка дугорочним циљевима, као и бољу контролу импулсивности, посебно неконтролисаних изливе агресије у ситуацијама осујећења. Трећи члан тријаде, психопатија, следио је очекивани образац позициониравши се управо у другом, хостилно-доминантном квадранту, доказујући још једном да је од свих елемента тријаде, управо то онај скуп патолошких црта личности који има најдеструктивнији утицај на индивидуу и друштво.

ЕМОЦИОНАЛНИ ДЕФИЦИТИ ПОВЕЗАНИ СА МРАЧНОМ ТРИЈАДОМ

Резултати великог броја истраживања потврђују да су заједнички, кључни емоционални дефицити присутни код сва три члана Мрачне тријаде недостатак емпатије и стање алекситимије, одређено као неспособност препознавања и описивања властитих и туђих емоционалних стања (Cairncross, et al., 2013). Емпатија представља мултидимензионални конструкт, који се састоји од афективне компоненте, способности проесећавања туђих емоција, као и когнитивне компоненте, способности разумевања емоционалних стања других особа, и сматра се кључним елементом социјалне свесности (Jolliffe & Farrington, 2006). Дефицити емпатије сматрају се фундаменталном карактеристиком Мрачне тријаде, при чему су, по неким ауторима, поремећаји афективне компонентне типични за сва три члана Мрачне тријаде, с посебном израженошћу код психопатије, док су дефицити когнитивне компоненте емпатије, који обухватају како проблеме разумевања туђих емоционалних стања, тако и аберантне

процесе закључивања о сложеним намерама и уверењима других особа, иманентни само психопатији, а не и осталим члановима тријаде (Brook & Kosson, 2013). У свом истраживању повезаности емпатије и алекситимије са елементима Мрачне тријаде, Џонсон и Краузе (Jonason & Krause, 2013) показују да емоционална дефицијентност код Мрачне тријаде, посматрано из еволуционе перспективе, може да се посматра и као адаптивни механизам, кохерентан систем осећања и понашања који подржава и омогућава тежњу ка остварењу личних циљева у социјалној средини. То заправо значи да емоционални дефицити олакшавају антагонистичке социјалне стратегије уграђене у конструкт Мрачне тријаде. Ове стратегије базиране су на принципу спољне оријентације, што значи да су особе са цртама Мрачне тријаде, посебно са израженом психопатијом, усмерене више на спољашње гратификације и добијање оног што желе у спољном свету, него на свој унутрашњи свет и размишљање о сопственим и туђим осећањима, што може само да отежа склоност ка „брзом животу“ и тренутном задовољену потреба, типичном за Мрачну тријаду.

МРАЧНА ТРИЈАДА У СОЦИЈАЛНОМ ПОЉУ

Мрачна тријада као композитни конструкт најбоље се може концептуализовати као специфичан скуп социјалне симптоматологије – девијантан процес социјализације који карактеришу интерперсонални проблеми, алијенација и импулсивност. Резимирајући закључке великог броја истраживања која су се бавила социјалим исходима Мрачне тријаде и понашањем личности са проминентним цртама мрачне тријаде, Фурнам, Ричард Паулус (Furnham, Richard et al., 2013) наводе да последице могу да се сагледају у пословном и едукативном контексту, као и кроз склоност ових особа ка антисоцијалном понашању, специфичним обрасцима сексуалног функционисања и бројне интерперсоналне проблеме. Покушавајући да разреши терминолошку проблематику у оквиру разматрања утицаја црта Мрачне тријаде на понашање у пословној комунакацији, на пример, Коен (Cohen, 2016), означавајући тријаду психопатијом као кривим термином, објашњава појам *успешног психопате* (подразумевајући личности са цртама тријаде), који својим бескрупулозним, хладнокрвним и ка циљу усмереним понашањем постиже успехе у оквиру корпоративног света, проналазећи велико задовољство у моћи, престижу и финансијској добити и често заузима високе положаје у оквиру корпорација. Слика успешног лидера често представља пажљиво изграђену илузију успеха иза ког заправо стоји

експлоататорско понашање и склоност ка непоштеном и неморалном понашању у послу (Chiaburu, Muñoz, et al., 2013). Даље, истражујући везу између присуства корпоративних психопата у радном окружењу и смањења радног учинка и повећања емоционалних проблема код запослених Боди (Boddy, 2014) наводи да ове особе имају токсичан утицај на средину у којој раде, поспешујући конфликте међу запосленима. Такође, као менаџери своје подређене узнемиравају, мобингују, злостављају вербално и физички и претрпавају послом, услед чега се код њих веома често детектује смањење задовољства послом и пад радног учинка. Наравно, запослени добијају и мање похвала за добро обављен посао, мање су цењени и ретко награђивани за свој учинак. Тиме се, заправо, улази у сферу тзв. *контарпродуктивних пословних понашања* (O'Boyle, Forsyth, et al., 2011), која подразумевају намерне, промишљене акције усмерене против радне организације и људи у оквиру ње.

Многе студије су, такође, испитивале повезаност елемената Мрачне тријаде и различитих врста антисоцијалног понашања и агресије и резултати већине указују на различите бихејвиоралне последице појединачних елемената тријаде. На пример, Џонс и Паулус (Jones & Paulhus, 2010). указују да је психопатска агресија повезана са импулсивним реакцијама на физичке провокације, док је нарцистичка агресија последица инструменталне потребе особе да победи противника након перципиране (стварне или симболичне) претње по Его. Даље, исто истраживање показало је да су предиктори агресивног понашања код особа са израженим нарцистичким цртама ниска сарадљивост, маскулиност и екстраверзија, а предиктор агресије код психопатских личности неуротицизам, при чему је уочљива разлика између провоциране и инструменталне (хладне) агресије, нашироко проучавана у објашњавању насилничког понашања. Психопатија се, иначе, сматра делом тријаде најсклонијим делинквентном понашању и једина од сва три члана тријаде где су агресивни испади доминантно непрорачунати, импулсивни и могу бити високо физички угрожавајући за жртву.

У новије време, са преношењем значајног дела социјалних интеракција у виртуелни простор Интернет-социјалних мрежа, све више се истражује и сајбер-насиље, као и специфично понашање носилаца црта Мрачне тријаде на социјалним мрежама, приликом комуникације са познатим и непознатим особама, коментарисања одређених конзумираних садржаја и ажурирања статуса, као начина презентовања себе на социјалној мрежи. Најчешће се понашање у

виртуелном простору, посебно на Фејсбуку као најпроминентнијој социјалној мрежи испитивало у контексту понашања особа са цртама нарцизма, јер је Фејсбук идеално место за (не)аргументавано самопромовисање и грађење грандиозних представа о себи. Бафарди и Кембел (Buffardi & Campbell, 2008), на пример, у истраживању спроведеном на 156 корисника Фејсбука, показују да особе са израженим нарцизмом фреквентније користе Фејсбук од остатка популације, имају много више конекција, чешће објављују саморпомотивне од забавних и других садржаја, као и провокативне, сексуално експлицитније фотографије. Бавећи се сличним питањем, али везано за сва три члана Мрачне тријаде, Гарсија и Сикстром (García & Sikström, 2014) у истраживању спроведеном на 304 испитаника просечне старости 26,4 година, а користећи мере нарцизма, Макијавелизма и психопатије, као и објективне системе кодирања изјава испитаника на Фејсбуку, показују да особе са цртама нарцизма и психопатије лако и брзо ступају у кратке интеракције са другима, успевајући притом да преузму вођство и наметну своје мишљење, као и да искористе друге испољавајући притом емоционалну хладноћу, вербалну агресивност, дволичност и склоност самопромоцији и очекивању слагања и дивљења од других. Структура њихових наратива (кодиране изјаве или статуси на личним профилима) предвиђала је црте нарцизма и психопатије, а у њима су доминирале изјаве које су означаване као „чудне“, неуобичајене и често обојене негативним ставовима. С друге стране, када је у питању сајбер-булинг, истраживање које је испитивало повезаност црта Мрачне тријаде и сајбер-агресивности, спроведено на адолесцентима узраста 14-18 година (Pabian, De Backer, et al., 2015) показало је да су само црте психопатије, али не и нарцизма и Макијавелизма, повезане са сајбер-агресивношћу код адолесцената, као и да се са повећањем узраста смањује њихова проминентност. У случају нарцизма, везе са сајбер-агресивношћу добијене су само код особа са најексцесивнијом употребом Интернета.

Када су у питању емотивне везе и начин бирања партнера, највећи број истраживања потврђује повезаност Мрачне тријаде и склоности ка бирању краткорочних веза и избегавању емоционалног везивања, као и промискуитетном понашању и сниженим критеријумима за избор сексуалних партнера (Jonason, & Kavanagh, 2010). Осим тога, нарцизам је посебно повезан са преферирањем веза за једну ноћ, као и сексуалних односа заснованих на користољубљу. С друге стране, психопатија је повезана са преферирањем бизарних сексуалних релација, објеката и коришћења сексуалних реквизита, као

и са честим упућивањем отворених позива на сексуално општење потенцијалним партнерима. Макијавелизам, као трећи члан тријаде, није специфично повезан са преферирањем било краткорочних било дугорочних веза, што је у складу са већ поменутом склоношћу особа са овим цртама ка дугорочном планирању и постојању камелеонских способности и брзог прилагођавања контексту одређене релације и њеног значења. Науспротив томе, у свом истраживању веза истих варијабли, Коладич и Аткинсон (Koladich & Atkinson, 2016) откривају да сва три члана Мрачне тријаде показују преференције ка везама за једну ноћ, док код Макијавелизма и психопатије посебно постоји склоност ступања у периодичне сексуалне односе са пријатељима, чак и познаницима и колегама, што додатно потврђује манипулативну и експлоатативну природу ових особа.

УМЕСТО ЗАКЉУЧКА

Без обзира на велике помаке који су учињени у истраживању концепта Мрачне тријаде, потребна су додатна истраживања која би дала јасније одговоре на питања у каквом се тачно односу налазе појединачне димензије тријаде, као и додатне доказе у прилог (или против) посматрања три компоненте патолошких црта кроз овај јединствени конструкт. Јасно је да, иако имају различито порекло, личности појединачних димензија тријаде имају много заједничких карактеристика, пре свега социјално негативан карактер и усмереност на себе и своје потребе, што је укоренењено у јединственом персоналном фактору несарадљивости, особини личности коју сви деле. Сам концепт Мрачне тријаде много је допринео да истраживања социјално аверзивних црта личности и понашања изађу из психијатријског и криминалног контекста и постану део важећих таксономија, јер су истраживања доказала да се различити облици и обрасци интеркорелација појединих патолошких особина и карактеристика личности осим у популацији криминалаца и особа са менталним поремећајима могу наћи и у општој популацији, сугеришући димензионалност патологије личности. Оно што је значајно за даља истраживања јесте питање даљег диференцирања појединачних димензија тријаде, као што је већ урађено разликовањем примарне и секундарне психопатије, као и грандиозног и вулнерабилног нарцизма, и испитивање интеркорелација нових поддимензија. Такође, неки аутори сугеришу и да постојећем конструкту треба додати још патолошких обележја, као што је нпр. садизам, кроз концепт Мрачне тетраде, али и неке друге патолошке особине личности, као што су

гранична организација личности и статусно ризикантно понашање. Како год се концепт даље развијао, мит о јасној граничној линији између нормалности и патологије личности је срушен, јер је јасно да у сваком од нас могу постојати патолошке тенденције, које у зависности од социјалног контекста могу бити експониране, подстицане, или прикриване, адаптивне или неадаптивне и некада чак представљати предност у постизању циљева и обезбеђивању социјалног статуса. Висока екстравертност и самоувереност, комбиноване са ниском савесношћу и несарадљивошћу, компетитивношћу и индивидуалистичком оријентацијом, данас још увек особине „мрачних“ личности, у постмодерном свету могу постати предуслови социјалног успеха и лако у будућности довести до потпуне промене парадигме нормалност/патологија. Уосталом, зар друштво већ не познаје примере харизматичних нарцисоидних лидера, корпоративних Макијавелиста и психотичних идеалиста, који се крећу међу нама скоро невидљиво, скривајући своје право лице?

ЛИТЕРАТУРА

- Bettencourt, A.B., Talley, A., Benjamin, A.J., & Valentine, J. (2006). Personality and aggressive behavior under provoking and neutral conditions: A meta-analytic review. *Psychol Bull*, 132(5), 751-77. pmid:16910753. doi:10.1037/0033-2909.132.5.751
- Boddy, C.R. (2014). Corporate psychopaths, conflict, employee affective well-being and counterproductive work behaviour. *Journal of Business Ethics*, 121(1), 107-121. doi:10.1007/s10551-013-1688-0
- Brook, M., & Kosson, D.S. (2013). Impaired cognitive empathy in criminal psychopathy: Evidence from a laboratory measure of empathic accuracy. *J Abnorm Psychol*, 122(1), 156-66. pmid:23067260. doi:10.1037/a0030261
- Buffardi, L.E., & Campbell, W. (2008). Narcissism and social networking Web sites. *Pers Soc Psychol Bull*, 34(10), 1303-14. pmid:18599659. doi:10.1177/0146167208320061
- Cairncross, M., Veselka, L., Schermer, J.A., & Vernon, P.A. (2013). A behavioral genetic analysis of alexithymia and the Dark Triad traits of personality. *Twin research and human genetics*, 16(3), 690-697. pmid:23561050. doi:10.1017/thg.2013.19
- Chiaburu, D.S., Muñoz, G.J., & Gardner, R.G. (2013). How to spot a careerist early on: Psychopathy and exchange ideology as predictors of careerism. *Journal of business ethics*, 118(3), 473-486. doi:10.1007/s10551-012-1599-5

Cohen, A. (2016). Are they among us?, A conceptual framework of the relationship between the dark triad personality and counterproductive work behaviors (CWBs). *Human Resource Management Review*, 26(1), 69-85. doi:10.1016/j.hrmr.2015.07.003

Costa, P.T., & McCrae, R.R. (1992). Four ways five factors are basic. *Personality and individual differences*, 13(6), 653-665. doi:10.1016/0191-8869(92)90236-I

Derefinko, K.J., & Lynam, D.R. (2006). Convergence and divergence among self-report psychopathy measures: A personality-based approach. *J. Pers. Disord.*, 20(3), 261-80. pmid:16776555. doi:10.1521/pedi.2006.20.3.261

Dickman, S.J. (1990). Functional and dysfunctional impulsivity: Personality and cognitive correlates. *J Pers Soc Psychol*, 58(1), 95-102. pmid:2308076. doi:10.1037/0022-3514.58.1.95

Furnham, A., Richards, S.C., & Paulhus, D.L. (2013). The Dark Triad of personality: A 10 year review. *Social and Personality Psychology Compass*, 7(3), 199-216. doi:10.1111/spc3.12018

Garcia, D., & Sikström, S. (2014). The dark side of Facebook: Semantic representations of status updates predict the Dark Triad of personality. *Personality and Individual Differences*, 67, 92-96. doi:10.1016/j.paid.2013.10.001

Gebauer, J.E., Paulhus, D.L., & Neberich, W. (2013). Big two personality and religiosity across cultures communal as religious conformists and agentics as religious contrarians. *Social Psychological and Personality Science*, 4(1), 21-30. doi:10.1177/1948550612442553

Hare, R.D. (2003). *Manual for the revised psychopathy checklist*. doi:10.1016/j.paid.2005.07.006

Jakobwitz, S., & Egan, V. (2006). The dark triad and normal personality traits. *Personality and Individual Differences*, 40(2), 331-339. doi:10.1016/j.paid.2005.07.006

Jolliffe, D., & Farrington, D.P. (2006). Development and validation of the Basic Empathy Scale. *J Adolesc*, 29(4), 589-611. pmid:16198409. doi:10.1016/j.adolescence.2005.08.010

Jonason, P.K., & Kavanagh, P. (2010). The dark side of love: Love styles and the Dark Triad. *Personality and Individual Differences*, 49(6), 606-610. doi:10.1016/j.paid.2010.05.030

Jonason, P.K., & Krause, L. (2013). The emotional deficits associated with the Dark Triad traits: Cognitive empathy, affective empathy, and alexithymia. *Personality and Individual Differences*, 55(5), 532-537. doi:10.1016/j.paid.2013.04.027

Jonason, P.K., & Webster, G.D. (2010). The dirty dozen: A concise measure of the dark triad. *Psychol Assess*, 22(2), 420-32. pmid:20528068. doi:10.1037/a0019265

- Jonason, P.K., & Webster, G.D. (2012). A protean approach to social influence: Dark Triad personalities and social influence tactics. *Personality and Individual Differences*, 52(4), 521-526. doi:10.1016/j.paid.2011.11.023
- Jonason, P.K., Baughman, H.M., Carter, G.L., & Parker, P. (2015). Dorian Gray without his portrait: Psychological, social, and physical health costs associated with the Dark Triad. *Personality and Individual Differences*, 78, 5-13. doi:10.1016/j.paid.2015.01.008
- Jones, D.N., & Paulhus, D.L. (2010). Different provocations trigger aggression in narcissists and psychopaths. *Social Psychological and Personality Science*, 1(1), 12-18. doi:10.1177/1948550609347591
- Jones, D.N., & Paulhus, D.L. (2011). Differentiating the Dark Triad within the interpersonal circumplex. U *Handbook of interpersonal psychology: Theory, research, assessment, and therapeutic interventions*. (str. 249-269).
- Jones, D.N., & Figueredo, A.J. (2013). The core of darkness: Uncovering the heart of the Dark Triad. *European Journal of Personality*, 27(6), 521-531. doi:10.1002/per.1893
- Jones, D.N., & Paulhus, D.L. (2014). Introducing the short Dark Triad (SD3): A brief measure of dark personality traits. *Assessment*, 21(1), 28-41. pmid:24322012. doi:10.1177/1073191113514105
- Kiesler, D.J. (1983). The 1982 Interpersonal Circle: A taxonomy for complementarity in human transactions. *Psychological Review*, 90(3), 185-214. doi:10.1037/0033-295X.90.3.185
- Koladich, S.J., & Atkinson, B.E. (2016). The dark triad and relationship preferences: A replication and extension. *Personality and Individual Differences*, 94, 253-255. doi:10.1016/j.paid.2016.01.023
- Lee, K., & Ashton, M.C. (2004). Psychometric Properties of the HEXACO Personality Inventory. *Multivariate Behav Res*, 39(2), 329-58. pmid:26804579. doi:10.1207/s15327906mbr3902_8
- Lee, K., & Ashton, M.C. (2006). Further assessment of the HEXACO Personality Inventory: Two new facet scales and an observer report form. *Psychol Assess*, 18(2), 182-91. pmid:16768594. doi:10.1037/1040-3590.18.2.182
- McCrae, R.R., & Costa, P.T. (1989). The structure of interpersonal traits: Wiggins's circumplex and the five-factor model. *J Pers Soc Psychol*, 56(4), 586-95. pmid:2709308. doi:10.1037/0022-3514.56.4.586
- Mchoskey, J.W. (1999). Machiavellianism, intrinsic versus extrinsic goals, and social interest: A self-determination theory analysis. *Motivation and Emotion*, 23(4), 267-283. doi:10.1023/A:1021338809469
- Morf, C.C., & Rhodewalt, F. (1993). Narcissism and Self-Evaluation Maintenance: Explorations in Object Relations. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 19(6), 668-676. doi:10.1177/0146167293196001
- Nathanson, C., Paulhus, D.L., & Williams, K.M. (2006). Personality and misconduct correlates of body modification and other cultural deviance

markers. *Journal of Research in Personality*, 40(5), 779-802.

doi:10.1016/j.jrp.2005.09.002

O'Boyle, E.H., Forsyth, D.R., & O'Boyle, A.S. (2011). Bad apples or bad barrels: An examination of group-and organizational-level effects in the study of counterproductive work behavior. *Group & Organization Management*, 36(1), 39-69. doi:10.1177/1059601110390998

Pabian, S., de Backer, C.J., & Vandebosch, H. (2015). Dark Triad personality traits and adolescent cyber-aggression. *Personality and Individual Differences*, 75, 41-46. doi:10.1016/j.paid.2014.11.015

Pailing, A., Boon, J., & Egan, V. (2014). Personality, the Dark Triad and violence. *Personality and Individual Differences*, 67, 81-86. doi:10.1016/j.paid.2013.11.018

Paulhus, D.L., & Williams, K.M. (2002). The dark triad of personality: Narcissism, Machiavellianism, and psychopathy. *Journal of research in personality*, 36(6), 556-563. doi:10.1016/S0092-6566(02)00505-6

Pincus, A.L., Ansell, E.B., Pimentel, C.A., Cain, N.M., Wright, A.G.C., & Levy, K.N. (2009). Initial construction and validation of the Pathological Narcissism Inventory. *Psychol Assess*, 21(3), 365-79. pmid:19719348. doi:10.1037/a0016530

Pincus, A.L., Lukowitsky, M.R., & Wright, A.G. (2010). *The interpersonal nexus of personality and psychopathology*.

Radulović, D. (2006). *Psihologija kriminala - psihopatija i prestupništvo*. Beograd: FASPER / Institut za kriminološka i sociološka istraživanja.

Raskin, R.N., & Hall, C.S. (1979). *A narcissistic personality inventory*. *Psychological reports*.

Rauthmann, J.F., & Kolar, G.P. (2012). How "dark" are the Dark Triad traits?, Examining the perceived darkness of narcissism, Machiavellianism, and psychopathy. *Personality and Individual Differences*, 53(7), 884-889. doi:10.1016/j.paid.2012.06.020

Rauthmann, J.F., & Kolar, G.P. (2013). Positioning the Dark Triad in the interpersonal circumplex: The friendly-dominant narcissist, hostile-submissive Machiavellian, and hostile-dominant psychopath?. *Personality and Individual Differences*, 54(5), 622-627. doi:10.1016/j.paid.2012.11.021

Schmidt, J.A., Wagner, C.C., & Kiesler, D.J. (1999). Covert reactions to Big Five personality traits: The Impact Message Inventory and the NEO-PI-R. *European Journal of Psychological Assessment*, 15(3), 221. doi:10.1027//1015-5759.15.3.221

Čuržik, D., & Jakšić, N. (2012). Patološki narcizam i narcistični poremećaj ličnosti - pregled suvremenih spoznaja. *Klinička psihologija*, 5(1-2), 21-36.

Vernon, P.A., Villani, V.C., Vickers, L.C., & Harris, J.A. (2008). A behavioral genetic investigation of the Dark Triad and the Big 5. *Personality and Individual Differences*, 44(2), 445-452. doi:10.1016/j.paid.2007.09.007

Wiggins, J.S., & Broughton, R. (1985). The interpersonal circle: A structural model for the integration of personality research. *Perspectives in personality*, 1, 1-47.

Wiggins, J.S. (1996). An informal history of the interpersonal circumplex tradition. *J Pers Assess*, 66(2), 217-33. pmid:16367700.
doi:10.1207/s15327752jpa6602_2

Williams, K.M., & Paulhus, D.L. (2004). Factor structure of the Self-Report Psychopathy scale (SRP-II) in non-forensic samples. *Personality and Individual Differences*, 37(4), 765-778. doi:10.1016/j.paid.2003.11.004

THE DARK TRIAD-EMOTIONAL AND INTERPERSONAL CHARACTERISTICS

Summary: The Dark triad is a construct of pathological personality traits, which consists of three components conceptually different, but still with significant empirical overlap: narcissism, Machiavellianism and subclinical psychopathy. The concept of Dark Triad found its place in the current structural models of personality, such as the Big-five and HEXACO model, and also an Interpersonal circumplex, within which the personal qualities project themselves into certain patterns of interpersonal behavior. This paper provides a brief theoretical overview of the basic elements of the Dark Triad, and an overview of current research related to (un)justified observation of the three constituent dimensions as a single construct in theoretical and empirical terms. Also, the paper presents an overview of the emotional dysfunctions typical for the triad, as well as the problems and consequences in the area of interpersonal and social relations.

Keywords: Dark triad, narcissism, Machiavellianism, psychopathy, Interpersonal circumplex, personality, 5-Factor Model of personality.

Примљен: 27.10.2016.

Прихваћен: 20.1.2017.

